

ПЕДАГОГИКА НИМА? АРТПЕДАГОГИКА НИМА? ЎСМИРЛАРНИ
ПЕДАГОГИК САНЪАТ ОРҚАЛИ ТАРБИЯЛАШ

Мунира Рамазонава Гуломжоновна

Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмасининг тарихи музейи мутахассиси

Аннотация: *Мазкур мақолада педагогика нима? Санъат педагогикаси нима? Ўсмирларни санъат педагогикаси орқали тарбиялашда артпедагогиканинг тутган ўрни ҳақидаги фикрлар илмий жиҳатдан таҳлил этилган. Шунингдек, мақолада педагогикнинг асосий вазифалари хусусида кенг тўхталиб ўтилган.*

Калит сўзлар: *Педагогика, артпедагогика, дидаико, таълим-тарбия, назария, амалиёт, бадиий, маънавий-эстетика, тараққиёт.*

ЧТО ТАКОЕ ПЕДАГОГИКА? ЧТО ТАКОЕ АРТПЕДАГОГИКА?
ВОСПИТАНИЕ ПОДРОСТКОВ ЧЕРЕЗ ХУДОЖЕСТВЕННО-
ПЕДАГОГИЧЕСКОЕ

Рамазонава Мунира Гуломжоновна

Специалист Музея истории Союза писателей Узбекистана

Аннотация: *Что такое педагогика в этой статье? Что такое художественная педагогика? Воспитание подростков через художественную педагогику. Проведен научный анализ взглядов на роль артпедагогика. Также в статье подробно рассматриваются основные задачи педагога.*

Ключевые слова: *Педагогика, артпедагогика, дидаико, воспитание, теория, практика, художественное, духовно-эстетическое, развитие.*

WHAT IS PEDAGOGY? WHAT IS ART PEDAGOGY? EDUCATION OF
TEENAGERS THROUGH ARTISTIC AND PEDAGOGICAL

Ramazonova Munira Gulomjonovna

Specialist of the History Museum of the Writers' Union of Uzbekistan

Abstract: *What is pedagogy in this article? What is art pedagogy? Educating teenagers through art pedagogy. Opinions about the role of art pedagogy are scientifically analyzed. Also, the main tasks of the pedagogue are discussed in detail in the article.*

Key words: *Pedagogy, artpedagogy, didaiko, education, theory, practice, artistic, spiritual-aesthetics, development.*

Кириш (Introduction)

ПЕДАГОГИКА – “bola” → pyados “o'smir” + õgõ “men rahbarlik qilaman”) – болалик ва ўсмирликни тарбиялаш ҳақидаги фан. Педагогиканинг предмети - бу шахсни тарбиялаш, ўқитиш шароитида уни йўналтирилган ривожлантириш ва шакллантиришнинг яхлит педагогик жараёни. Педагогиканинг объекти - таълим онгли ва мақсадли амалга ошириладиган жараён сифатида. Педагогиканинг объекти жамиятнинг мақсадли фаолияти жараёнида инсон шахсининг ривожланишини белгилайдиган воқелик ҳодисаларидир. Бу ҳодисалар таълим деб аталади. Педагогика ўрганадиган объектив дунёнинг бир қисмидир. “Педагогика” сўзи юнон тилидан олинган. Педагогик, сўзма-сўз маъноси “болага йўл кўрсатувчи, болани билувчи”. Қадимги Юнонистонда ўқитувчи кул (кўпинча жисмоний меҳнатга лаёқатсиз) бўлиб, у болага (пидос - ўғил, ўсмир), мактабга боришга масъулдир. «Педагогика» атамаси «Пайне»-«бола» ва «агогейин»- «етакламоқ» деган маънони англатади. Эрамиздан аввалги III-I асрларда қадимги Юнонистонда кулдорнинг боласини овқатлантирадиган, сайрга олиб борувчи, табиат кўйнида ўйнатувчи тарбиячи - куллар «педагог» деб аталган. У боланинг камолга етишига масъул бўлган. Кулдорнинг боласини етаклаб мактабга олиб борган ва олиб келган. Мактабда ишловчи ўқитувчиларни «дидакаллар» (дидайко-мен ўқитаман) дейишган. Феодализм жамиятига келиб эса ҳар икки касбдаги кишилар ҳамкорлиги натижасида таълим-тарбия билан махсус шуғулланувчилар вужудга келган.

Таҳлил ва натижалар (Analysis and results)

Педагогиканинг ривожланиши инсоният тарихидан ажралмасдир. Педагогик тафаккур минг йиллар давомида қадимги юнон, қадимги Шарқ ва ўрта асрлар илоҳиёт ва фалсафасида вужудга келган ва ривожланган. Педагогика фалсафий билимлар тизимидан биринчи марта IV – II-аср бошларида ажралиб чиқди. Инглиз файласуфи ва табиатшуноси Френсис Бекон ва фан сифатида чех ўқитувчиси Ян Амос Коменский асарлари билан мустаҳкамланган. Бугунги кунга келиб, педагогика кўп тармоқли фан бўлиб, бошқа фанлар билан яқин алоқада фаолият юритади ва ривожланади. 1988 йилда ЮНЕСКО ушбу ташкилотнинг фикрига кўра XX-асрда педагогик фикрлаш йўлини белгилаб берган педагоглар тўғрисида қарор қабул қилди. Улар орасида: америкалик Жон Дюи, немис Георг Кершенштайнер, италиялик Мария Монтессори ва совет ўқитувчиси Антон Макаренко⁸лар бор.

Илмий педагогиканинг вазифалари

Профессор В. В. Кумарин Илмий педагогика ўз олдида қуйидаги вазифаларни қўяди: шахсни тарбиялаш, яъни унда ҳалоллик, одоблилик, меҳнатсеварлик каби хулқ-атвор одатларини шакллантириш. Тарбиянинг мақсади фақат ҳалоллик нима эканлигини билиш эмас, айнан ҳалоллик одатини шакллантиришдир. Бу вазифа

⁸ Коменский. Я.А. Танланган асарлар / Ажойиб дидактика. - М.: Педагогика. 8-нашр. 1869.-С.-156.

устувор ҳисобланади ва унга устунлик бериш тавсия этилади - ҳатто К.Д.Ушинский ёмон таълим билан қўшимча билим бундай одамни жамият учун янада хавфли қилади, деб ёзган (ва Чичиковни мисол сифатида келтирган).

Табиий (яъни педагогик воситалар билан ўзгартирилмайдиган) истеъдодларнинг (қобилиятларнинг) таркиби ва ҳажмини ва улар билан чамбарчас боғлиқ бўлган эҳтиёжларни аниқлаш, бу кўп жиҳатдан унинг у ёки бу йўналишда ўрганиш имкониятларини белгилайди.

Муайян жойда ва маълум бир вақтда таълим ва таълимга бўлган ижтимоий эҳтиёжларнинг таркиби ва ҳажмини аниқлаш. Шу билан бирга, жой ва вақт тушунчаси ҳам анча мураккаб (иэрархик) хусусиятга эга.

Ижтимоий гуруҳлар иэрархиясининг эҳтиёжлари ва имкониятларини (қобилиятларини) ҳисобга олган ҳолда таълим ва ўқитишда шахсий ва ижтимоий эҳтиёжларни уйғун қондириш учун шароит яратиш ва амалга ошириш (оиладан бутун давлатгача ва ҳаттоки халқаро даража) ва талаба. Ўқитувчининг асосий ғояси - пансофизм, яъни маданият ва цивилизация томонидан тўпланган барча билимларни умумлаштириш⁹.

Санъат педагогикаси назария ва амалиётни ривожлантириш билан шуғулланади, одамларнинг бадиий ривожланиш жараёни назарияси ва амалиётини ривожлантиришни таъминлайди, санъат ва бадиий ижодий фаолият орқали шахс маданиятининг асосларини шакллантиради. Бадиий педагогиканинг мазмун-моҳияти санъат воситасида шахсни тарбиялаш ва ривожлантиришдан иборат; уларнинг бадиий маданияти асосларини шакллантириш ва бадиий фаолиятнинг турлари бўйича амалий кўникмаларни эгаллаш. Аёнки, педагогика- ўсиб келаётган ёш авлодни баркамол инсон қилиб тарбиялаш учун таълим-тарбиянинг мазмуни, умумий қонуниятлари ва амалга ошириш йўллари ўргатувчи фандир.¹⁰

Ўсмирлар маънавий-эстетик дунёқарашини ривожлантиришда асосий вазифа болани санъат орқали тарбиялашдир. Бунда боланинг кўпроқ вақтини расм чизиш, шахмат ўйнаш, ракета яшаш каби мактаб тўғаракларига қатнаш ёки мактабдан ташқари муассасаларда ўзи севган машғулотларга қатнашишларига йўл-йўриқ кўрсатиш лозим. Мактаблар орасида анкета сўровнома ўтказилганда, болаларнинг интилиши борлиги кузатилди. Унга йўналиш бериш масъулияти албатта биринчи галда ота-онага юкланади. Болани назорати, вақти мукамал даражада белгиланиши лозим. Ёшлар ижод саройи санъат соҳасининг барча турлари – тасвирий санъат, кино, театр, мусиқа санъати, меъморлик, дизайн, адабиёт ва бошқа соҳаларда ижод қилаётган ёшлар ижодини ривожлантириш ва рағбатлантиришга хизмат қилади. Болани ўқитиш ва тарбиялаш билан боғлиқ барча ишларни ижодий жараён даражасига чиқариш керак. Ўсмирлар маънавиятини ривожлантиришда ўқув-тарбия

⁹ Коменский. Я.А. Танланган асарлар / Ажойиб дидактика. - М.: Педагогика. 8-нашр.

¹⁰ Возникновение философии и её исторические типы. -М.: Политическая литература,1990-С.-86.

жараёни сифатида технологиялар асосида ўзбек миллий тасвирий санъати билан кўпроқ таништириш лозим.

Ҳозирги кунда махсус таълим амалиётида, дейди тадқиқотчи Г.Куттибекова, “арт-терапия” ва “арт-педагогика” каби атамалардан кенг фойдаланилмоқда. Ушбу атамаларнинг ўхшашлигини фақат тушунчаларнинг биринчи қисмида кўриш мумкин, яъни арт - “бадий”, “санъат” сўзининг синоними. Иккинчи қисм эса фарқни аниқлайди: терапия-тиббиёт йўналиши, даволаш таъсири; педагогика илмий билимлар, ўқитиш, тарбиялаш ва ривожлантириш фанидир, махсус таълимда эса - коррекциялаш. Демак, тушунчанинг иккинчи қисми турли йўналишлар, мақсадлар, вазифалар, технологиялар ва моҳиятларни акс эттиради. Бироқ, “арт-педагогика” атамасининг мазмуни ҳали тўлиқ аниқлаштирилмаган. “Арт-психология” ва “арт-терапия” атамалари ҳам турлича талқин қилинади.

И.Ф.Ҳербартнинг ўзининг “Умумий педагогика” мақоласида педагогика фанининг суверенитетини талаб қилди. Педагогиканинг услубий воситаларга эътибор берадиган фан деб таъкидлади. Унинг учун ҳам эмпиризмнинг ҳаддан ташқари чегаралари ва фалсафалари бор. И.Ф.Ҳербарт шундай деб ёзган эди: “Педагогика бўлса яхши бўларди”, аниқроғи унинг ўзи ўз тушунчаларини ва бошқаларни ишлаб чиқди. Мустақил фикрлашни марказга айлантиришга ундади, алоҳида тафаккур соҳаси ва бошқа фанлар чегарасида бўлмасликни айтди. И.Ф.Ҳербарт педагогиканинг кейинги ривожланишини асосан белгилаб берди. XX аср, бу ерда етакчи ролни у томонидан ишлаб чиқилган дидактика ўйнади. И.Г.Фихте таълимни тушуниш усули деб ҳисоблаган. Ўз миллатининг одамлари ва таълим олиш имконияти сифатида миллий ва жаҳон маданияти муаммоларини Ф. Шлейэрмахер кенг таҳлил қилди.

“Педагогик энциклопедия”да эса таъриф қуйидагича изоҳланган: “Ўз касбининг моҳир устаси бўлган, юксак даражада маданиятли, ўз фанини чуқур биладиган, ёндаш фанлар соҳаларини яхши таҳлил эта оладиган, тарбиялаш ва ўқитиш услубиятини мукамал эгаллаган мутахассис”. Ушбу таърифнинг моҳиятидан келиб чиқиб ўқитувчининг педагогик маҳорати тушунчаси мазмунини шундай изоҳлаш мумкин: 1) маданиятнинг юқори даражаси, билимдонлик ва ақл заковатнинг юксак кўрсаткичи; 2) ўз фанига доир билимларнинг мукамал соҳиби; 3) педагогика ва психология каби фанлар соҳасидаги билимларни пухта эгаллаганлиги, улардан касбий фаолиятида фойдалана олиши; 4) Ўқув - тарбиявий ишлар методикасини мукамал билиши.¹¹

Педагогик маҳорат тизими қуйидаги ўзаро бир-бири билан боғлиқ бўлган асосий компонентлардан иборат: 1) педагогик инсонпарварлик йўналиши; 2) касбга оид билимларни бошқа фанлар билан алоқадорликда мукамал билиш; 3) педагогик қобилиятга эга бўлиш; 4) педагогик техника сирларини пухта эгаллаш. www.ziyouz.com kutubxonasi Барча касблар орасида ўқитувчилик касби ўзгача ва

¹¹ Возникновение философии и её исторические типы. -М.: Политическая литература,1990-С.-86.

муҳим ижтимоий аҳамият касб этади. Зеро, ўқитувчи ёш авлод қалби камолотининг меъмори, ёшларга таълим-тарбия берувчи инсондир. Бугунги кунда у ёшларни ғоявий-сиёсий жиҳатдан чиниқтириб, табиат, жамият, ижтимоий ҳаёт, тафаккур таракқиёти қонуниятларини ўргатади, ёшларни меҳнат фаолиятига тайёрлаб, касб-хунар сирларини пухта эгаллашларида кўмаклашади ва жамият учун муҳим бўлган ижтимоий-иқтисодий вазиятларни ҳал этади. Ана шу масъулият ўқитувчидан ўз касбининг моҳир устаси бўлишни, ўқувчиларга тарбиявий таъсир кўрсатиб, уларнинг қизиқиши, қобилияти, истеъдоди, эътиқоди ва амалий кўникмаларини ҳар томонлама ривожлантириш йўллариини излаб топадиган касб эгаси бўлишни талаб этади. Бунинг учун доимо ўқитувчининг касбий маҳоратини, кўникма ва малакаларини ошириб бориш, ғамхўрлик қилиш, унга зарур шарт - шароитлар яратиш, керакли моддий ва илмий -методик ҳамда техник ёрдам кўрсатиш, ўқитувчининг ижодий ташаббускорлигини мунтазам ошириб боришга кўмаклашиш лозим. Шунга асосан, «Педагогик маҳорат» фани, маҳоратли ўқитувчини тайёрлашга хизмат қилади. У ўқитувчилар ва тарбиячиларнинг касбий фаолияти сирларини, моҳирлигини ўргатувчи ва уни такомиллаштириш тўғрисида маълумотлар бериб борувчи фан бўлиб, ўқитувчида педагогик маҳоратнинг моҳият мазмунини, ҳозирги замон талаблари доирасида касбий фаолиятини ривожлантиришнинг йўллариини, воситаларини, шаклларини ўрганади. Педагогик маҳорат ўқитувчи - тарбиячига педагогик ижодкорлик, педагогик техника, таълим - тарбия жараёнида ўқитувчи ва ўқувчиларнинг ўзаро ҳамкорлиги, мулоқот олиб бориш тактикаси, нутқ маданияти, тафаккури, тарбиячининг маънавий - маърифий ва тарбиявий ишларини ташкил этиш ва амалга ошириш, бу жараёнда хулқ-атвори ва ҳиссиётни жиловлай олиш хусусиятларини ўргатади ва ўз касбини ривожлантириб борувчи педагогик фаолиятлар тизими тўғрисида маълумотлар беради. Педагогик маҳорат ўқитувчининг педагогик фаолияти замирида такомиллашиб боради. Педагогик фаолият ёш авлодни ҳаётга, меҳнатга тайёрлаш учун жамият олдида, давлат олдида жавоб берадиган, таълим-тарбия беришда махсус тайёрланган ўқитувчилар меҳнати фаолиятидир. Бўлажак ўқитувчи ўз педагогик фаолияти жараёнида фаолиятнинг қуйидаги таркибий қисмларини билиши лозим: Педагогик фаолиятнинг мақсади. Педагогик фаолиятнинг объекти ва субъекти. Педагогик фаолиятнинг воситаси. Педагогик жараённинг моҳиятини англамаган, болага нисбатан чуқур ҳурматда бўлмаган ўқитувчи таълим-тарбия самарадорлиги ва инсон камолотини таъминловчи фикрга эга бўлмайди. Педагогик жараённинг www.ziyouz.com kutubxonasi вазифаси билим бериш, тарбиялаш, ривожлантириш бўлиб, ўқитувчининг фаолият мезонини бегилаб беради. Ўқитувчининг фаолияти педагогик жараённинг ҳаракат воситасидир. Педагогик жараённинг объектлари бўлмиш тарбияланувчи инсонга, ўқувчи ва ўқувчилар гуруҳига ҳамда алоҳида ўқувчига, педагогик жараённинг субъектлари — ота-оналар, ўқитувчилар, тарбиячилар, синф жамоаси, педагогик жамоа масъулдирлар ва улар жамият талаблари асосида таълим ва тарбия бериш фаолиятини бажарадилар.

Ўқитувчи педагогик фаолиятининг ижобий натижалари меҳнат малакасини, яъни эгаллаган билимларини ўзининг ҳаётий ва амалий фаолиятида нечоғлик қўллай билиши билан белгиланади. Ўқитувчининг педагогик фаолияти самарали бўлиши учун зарур бўлган қобилиятлар тизимини: билим, болани тушуна олиш, кузатувчанлик, нутқ малакаси, ташкилотчилик, келажакни кўра билиш, диққатни тақсимлай олиш, вазиятни тўғри баҳолаш, юзага келиш эҳтимоли бўлган ҳар хил зиддиятларни ўз вақтида бартараф этиш, ўқувчиларни билим олишга қизиқтириш кабилар ташкил этади. Мазкур фаннинг мазмунидан касбга доир топшириқ ва вазифаларни ечиш учун ўқув - тарбия жараёнини бошқариш, унга раҳбарлик қилишда педагогик-психологик таълимот нуқтаи - назаридан ёндашиш, таълим - тарбияни миллий анъаналаримиз руҳида замонавий методлар асосида моделлаштириш, ўқув - тарбиявий жараёнда илғор педагогик технологияларни татбиқ этиш учун ўқитувчи маҳоратининг зарурлиги ҳақидаги маълумотлар ва уларни такомиллаштириш тизимлари ўрин олган¹².

Хулоса ва таклифлар (Conclusion/Recommendation)

Хулоса ўрнида шуни қайд этиш жоизки, «Кадрлар тайёрлаш миллий дастури» Ўзбекистон Республикаси таълим тизимида амалга оширилаётган ислохотлар мазмунини ўзида акс эттирган муҳим юридик ҳужжат бўлиб, истиқбол учун йўлланмадир. “Педагогик маҳорат” фанининг асосий мақсади бўлажак ўқитувчиларда касбий маҳорат, ижодкорлик кўникмаларини ҳосил қилиш, муомала маданияти, педагогик техника малакаларини шакллантириш, www.ziyouz.com kutubxonasi ўқитувчилик, тарбиячилик маҳоратининг дастлабки малакаларини таркиб топтиришдан иборатдир. “Педагогик маҳорат” фани кузатувчанлик, ижодкорлик, илғор педагогик тажрибаларни мустақил ўзлаштириш сирларини ўргатади. Касбий педагогик таълим йўналишида “Педагогик маҳорат” фанини ўқитишни янада такомиллаштириш, унинг самарадорлигини оширишга эътиборни кучайтириш ҳозирги куннинг долзарб муаммоси сифатида тан олинмоқда. Қўлланма, ҳозирги пайтда, ўқитувчи маҳоратини замон талаблари даражасида ривожлантириш юзасидан тадқиқ қилинган сўнгги илмий янгиликлар, ахборот коммуникацион технологияларнинг ўқитувчи касбий маҳоратини оширишдаги маълумотлар билан бойитилди. Мазкур маълумотлар олий таълим муассасалари ўқитувчи ва талабаларига мўлжалланган бўлиб, бўлажак ўқитувчиларнинг касбий маҳоратини ошириш, назарий ва амалий билимларини чуқурлаштириш учун муҳим аҳамиятга эга¹³.

Фойдаланган адабиётлар рўйхати (REFERENCES)

1. Медведева И., Шишкова Т. Книга для трудных родителей.

¹² Коменский Я.А. Буюк дидактика.- М: Педагогика.8-нашр. 1889.-С.-87.

¹³ Каримов И.А. Баркамол авлод - Ўзбекистон тараққиётининг пойдевори. - Тошкент, 1997, 7 - бет.

2. Островский О. Б. История художественной культуры Санкт-Петербурга (1703—1796): Курс лекций. — СПб.: РГПУ имени А. И. Герцена, 2000. — 399 с.
3. Сказкотерапия Т. М. Грабенко: Обучающий мини-курс для психологов от основателя методики.
4. Сергеева Н. Ю. Арт-педагогика как ресурс гуманитаризации школы нового века // Проблемы искусства в XXI веке: Задачи школы: Сборник статей по материалам Международной научно-практической конференции (Санкт-Петербург, 22—23 ноября 2010 г.) / Под научн. ред. О. Б. Островского. — СПб.: Полторак, 2010. — 450 с. — С. 132—133.
5. Творчество: Теория, диагностика, технологии: Словарь-справочник для специалистов в области образования, инноваций и гуманитарных технологий в социальной сфере. — СПб.: Книжный дом, 2008. — 296 с.
6. Каримов И.А. Баркамол авлод - Ўзбекистон тараккиётининг пойдевори. - Тошкент, 1997, 7 - бет.
7. Коменский Я.А. Буюк дидактика.- М: Педагогика.8-нашр. 1889.-С.-87.
8. Возникновение философии и её исторические типы. -М.: Политическая литература,1990-С.-86.